

सोलापूर नागरी समुहातील पश्चिस्त क्षेत्राला  
नागरी जमीन कमाल धारणा अधिनियम, १९७६  
च्या तरतुदी लागू न करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन.

गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभाग.

शासन निर्णय क्रमांक - नाजक-१०९४/[५७५८]/भाग-२/नाजकधा-१,  
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक : १ ऑक्टोबर, १९९७.

धावा : नागरी जमीन कमाल धारणा अधिनियम, १९७६ मधील  
क्लम २[सू], २[एन][ए][एक] व [दोन], क्लम २[ओ]  
[एक] व [दोन] यांमधील व्याख्या पहाव्यात.

प्रस्तावना :

केंद्र शासनाचा नागरी जमीन कमाल धारणा अधिनियम, १९७६ हा  
महाराष्ट्र राज्यात दि. १७.२. १९७६ पासून अमलात आला. महाराष्ट्रातील  
९ नागरी समुहांना अधिनियमाच्या तरतुदी लागू करण्यात आलेल्या आहेत.

नागरी जमीन कमाल धारणा अधिनियमाच्या अनुसूची १ प्रमाणे  
अधिनियमाच्या तरतुदी सोलापूर महानगरपालिका व ५ कि.मी. पश्चिस्त  
क्षेत्राला लागू करण्यात आलेल्या आहेत.

वेल्युरा बसविण्या चौधरा विरुद्ध आंध्र प्रदेश शासन या याचिकेवर  
क्र. -सआयआर-१९८९/सीएस्/१४१५ मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाच्या घटनात्मक  
पीठाने दिलेल्या निकालात नागरी समुहाची व्याख्या विषय करताना असे  
नमुद केले आहे की, ज्या नागरी समुहाच्या संदर्भात किंवा त्याच्या मागासाठी  
दि. १७.२. १९७६ रोजी बृहत योजना तयार झालेली असेल, तरच अशा नागरी  
समुहातच अधिनियमाच्या अनुसूची १ मध्ये नमुद केलेल्या रकाना २ व ३ मध्ये  
निर्देशित केलेल्या नागरी समुह व त्यांचे पश्चिस्त क्षेत्राला कायद्याच्या तरतुदी  
लागू पडतील. मात्र ज्या ठिकाणी अशा नागरी समुहाच्या संदर्भात बृहत  
योजना [मास्टर प्लॅन] अथवा बृहत योजना संबोधता येईल अशी योजना  
अधिनियमातील अनुसूची १ च्या रकाना २ मध्ये नमुद केलेल्या नगरपालिका व

महानगरपालिका यांच्या दि. १७.२.७६ रोजी अस्तित्वात असलेल्या ताने पुरत्याच लागू होतील. मात्र हा अधिनियम अस्तित्वात आला त्यावेळी सोलापूर शहरा-  
करिता वापरला जात असलेला झोनल प्लॅन महाराष्ट्र प्रादेशिक व नगर रचना  
अधिनियमाने [एमआरटीपी अॅक्ट] घालून दिलेल्या तत्वांन्वये तयार केला नसल्यामुळे  
त्यात नागरी जमीन कमाल धारणा कायदात अभिमत असलेल्या मास्टर प्लॅनचा  
दर्जा देता येणार नाही व म्हणून नागरी जमीन कमाल धारणा कायदाच्या  
तरतुदी सोलापूर महानगरपालिकेच्या परिघस्त क्षेत्राला लागू होत नाहीत. वामुयावर व  
उपरोक्त  
निकालाच्या आधारावर श्री. उध्दव तात्या भोपळे यांनी मुंबई उच्च न्यायालयात  
याचिका क्र. ५३७/१९८३ दाखल केली, कारण त्यांच्या जमिनी १९७६ च्या  
सोलापूर महानगरपालिकेच्या हद्ददीबाहेर आहेत. यावर उच्च न्यायालयाने अर्ज-  
दाराच्या बाजूने निकाल दिला, मात्र दि. १७.२.७६ रोजी सोलापूर शहरा-  
करिता असलेला पारमंडळ आराखडा [झोनल प्लॅन] हा सर्व उद्दोष्टांकरिता बृहत  
योजनेप्रमाणे असल्याचे नगर विकास विभागाचे म्हणणे होते, त्यामुळे उच्च  
न्यायालयाच्या निकालाविरुद्ध नगर विकास विभागाच्या निदेशाप्रमाणे संचालक,  
नगर रचना यांनी सर्वोच्च न्यायालयात स्पेशल लिटिग स्पर्टीझन [१९७८/१९९४]  
दाखल केला होता. दि. ७ नोव्हेंबर, १९९६ रोजी सर्वोच्च न्यायालयाच्या  
खुपीठापुढे उमरोस्त एस. एन. पगे. ची सुनावणी होऊन खावर त्या न्यायालयाने  
निर्णय दिलेला आहे. त्यानुसार दि. २३ एप्रिल, १९९२ रोजी सोलापूर महानगर-  
पालिका हद्द वाढीची राज्य शासनाने [नगर विकास विभागाने] काढलेली  
आधिसूचना ही केंद्र शासनाने सल्लामसलत करून काढलेली नसल्यामुळे तदर  
जमिनोक्त ना. ज. क. धा. अधिनियमाच्या तरतुदी लागू होत नाहीत. मात्र यानुसार  
हद्दवाढ करण्याकरिता राज्य शासन केंद्र शासनाने संदर्भ करून कारवाई करू  
शकते. तसेच जमीनधारकही आधिसूचना प्रकाशित होण्यापूर्वी राज्य शासनाने  
हरकती दाखल करू शकतात.

यानुसार राज्य शासनाने केंद्र शासनात संदर्भ केला असता केंद्र  
शासनाने त्याच्या क्र. १. ६. ८७-यु. ति. यु. दि. २३.९.१९९३ च्या पत्रातील  
स्पष्टीकरणा लक्षात घेता हद्दवाढ करण्यात नकार दिला. मात्र नवीन नागरी  
समुह निर्माणा करण्यास केंद्रातर्फे परवानगा दिला जात असल्याचे स्पष्ट  
करण्यात आले. यानुसार सोलापूर महानगरपालिकेच्या दि. १५.११.९३ च्या  
हद्ददीच्या ५ कि. मी. परिघस्त क्षेत्रात "नवीन सोलापूर" असे संबोधून "ड"  
प्रवर्गातील नागरी समुह निर्माणा करण्याकरिता केंद्र शासनात संदर्भ

वर नमुद केलेली वस्तुस्थिती लक्षात घेता नागरी जमीन कमाल धारणा आधुनिकमाच्या तरतुदा दि. १७. २. १९७६ रोजी अतलेल्या सोलापूर महानगरपालिकेच्या क्षेत्रापुरत्याच तिमित ठेवाच्यात किंवा को, ही बाब शातनाच्या विचाराधान होता.

नागरी जमान कमाल धारणा अधिनियम, १९७६ च्या कलम ३५ अंतर्गत अतलेल्या तरतुदींनुसार असे आदेश देण्यात येत आहेत की, सोलापूर नागरी तमुहात नागरी जमीन कमाल धारणा अधिनियम अंमलात आला त्या दिवशी, म्हणजेच दि. १७.२.१९७६ रोजी उक्त कायद्यात अभिमत अतलेली बृहत योजना अथवा जिला बृहत योजना संबंधीत वेईल अस अधिकृत नकाशा अस्तित्वात नव्हता. त्यामुळे सोलापूर नागरी तमुहातील दि. १७.२.१९७६ रोजी अस्तित्वात अतलेल्या सोलापूर महानगरपालिकेच्या क्षेत्रालाच नागरी जमान कमाल धारणा अधिनियम, १९७६ च्या तरतुदी लागू राहतील आणि तदर नागरी तमुहाच्या ५ कि.मी. परिघस्त क्षेत्रा अधिनियमातील तरतुदी लागू होणार नाहीत या निर्णयाची सोलापूरच्या परिघस्त क्षेत्रामध्ये अंमलबजावणी करण्याकरीता शासन खालीलप्रमाणे निदेश देत आहे. :-

- १] तोलापूर नागरा तमुहामध्ये नागरा जमिन कमाल धारणा अधिनिघमाच्या तरतुदी दि. १७-२-१९७६ रोजी जास्तित्वात अतलेल्या महानगरपालिकेच्या हद्ददीपर्यंतच मर्यादित ठेवाव्या व त्या अनुषंगाने परिधस्त क्षेत्रातील जमीनी कायदातून वगळाव्यात.
- २] ज्या ठिकाणी त्रयस्थ हितसंबंध [युई पार्टी इंटरेस्ट] निर्माणा झाले नाहीत, अशा पावुली अतिरिक्त ठरलेल्या जमिनीतुद्धा वरील कायदाच्या तरतुदीतून वगळाव्यात.
- ३] ज्या जमिनीचे धाटप झाले आहे, परंतु लाभार्थी संस्थानी त्या विकसित केलेल्या नाहीत, जिना त्याला विकतात किंवा त्याला मालक